

KONCEPCE ROZVOJE ETNOLOGIE

Předkládaný nárys obsahuje:

1. Celkový pohled
2. Personálie
3. Rozvoj pedagogické činnosti
4. Rozvoj vědecké činnosti
5. Kulturní poslání oboru
6. Perspektivy oboru

1. Celkový pohled („preview“)

Na rozdíl od předchozího nárysu *Koncepce rozvoje etnologie*, nárysu, jež jsem předkládal rovněž v souvislosti s kandidaturou na místo ředitele Ústavu etnologie FF UK (v souladu s Opatřením děkana 16/2006), snaží se být tento nárys nejen stručnější a snad i méně polemický, nýbrž i *rezultativnější*. Především, zůstávám v rámci základního koncepčního vidění vědní disciplíny etnologie jako trojrozměrného celku/systému; tento celek sestává z prvku obecného (jenž implikuje teorii a deskripci; tradiční Völkerkunde), z prvku či složky české a evropské („Volkskunde“, zůstávající východiskem naší autenticity) a nakonec z rozměru folkloristického (narativního i hudebního). Koncepčnost trojrozměrného vidění disciplíny je dána její „pronikavostí“; složky *korespondují* jednak se základním rozčleněním/dělbou práce dnešního, a jak doufám, i budoucího Ústavu etnologie FF UK, jednak představují základní linie pedagogické i vědecké, formující takto profil, především vědecký profil Ústavu etnologie FF UK. Potud takřikajíc prvek konstantní. Naproti tomu element variabilní, prvek dynamický shledávám v reálném chodu/fungování Ústavu etnologie na FF UK. Jeho aktuální i perspektivní podobu nacházím ve čtyřech faktických okolnostech: první je přechod na strukturované studium, a to od akademického roku 2007–2008; druhým je re-akreditace postgraduálního studia, jež byla, podle sdělení z června 2009, vydána na osm let; třetí podobu představuje příprava prvního svazku půlročníku *Studia Ethnologica Pragensia*, jež by měl, podle dohody s Děkanem FF UK, začít vycházet od 1. 1. 2010; poslední okolnost rozvoje nebo jeho potenciality značí skutečnost rostoucí poptávky po etnologii ze strany dalších oborů pěstovaných na FF UK; zatím jen připomenu úspěšnou re-akreditaci bakalářského studia vietnamistiky a připravovanou re-akreditaci bakalářského studia indonésistiky.

2. Personálie

Deset akademických pracovníků (a nepochybuji ani v nejmenším o důležitosti místa sekretářky a knihovnice), kteří v současnosti zakládají fungování Ústavu etnologie, představuje – po stránce kvalifikačního složení – jeden profesor, pět docentů a čtyři odborní asistenti. Na podzim by měla být předložena jedna habilitační práce; dílo, věnované „antropologii příbuzenství“, je po recenzním řízení. Jedna profesura zůstává otevřena. Jeden námět z mého předchozího nárysu *koncepce rozvoje etnologie* zůstává otevřený: stále uvažuji o možnosti v průběhu dvou tří let přijmout jednoho až dva pracovníky/pracovnice (spíše mladší), zaměřené primárně na etnologii kulturních areálů (tradičně řečeno na deskriptivní složku obecné etnologie), nikoli však pochopitelně výlučně; *areální etnologii*, to musím zdůraznit, pokládám za

velice relevantní jak substantivně (tu mi jde o faktický obsah; o univerzum etnických skupin světa), tak i *kontaktně* (tu mi jde o spolupráci s jednotlivými pracovišti FF UK; zmínil jsem již re-akreditaci vietnamistiky); dodám nyní, že program etnologie, více nebo méně stal/stává se součástí oborů jako romanistika, romistika, indologie, indonésistika a srovnávací jazykověda; vrací se spolupráce slavistická, zejména v oblasti Volkskunde a etnických minorit Evropy, rovněž také v oblasti folkloristiky. Uvažuje se také o kavkazologii, jež by, stejně jako vietnamistika, probíhala na bakalářské úrovni pod egidou etnologie. Slovem: zájem o areální složku obecné etnologie je myslím nepopíratelně na vzestupu; a myslím, že do budoucna se ještě zvýší; je na místě snad připomenout i obecnější rámce teorie etnicity, aktuální jak v podobě teoretické, tak i v podobě aplikativní. K personáliím musím však podotknout, že věkové složení Ústavu etnologie FF UK není právě optimální; na obzoru, tři čtyři roky, jsou odchody do důchodu; do jaké míry jde o větší problém si však netroufám říci. Víím jen, že je z čeho vybírat, uváží-li se množství úspěšně obhájených Ph.D. prací; v letech 2007–2009 bylo celkem obhájeno 22 prací. Právě toto mám na mysli, mluvím-li či předkládám-li návrh na možné přijetí pracovníků/pracovnic orientovaných na areální studia. Připomenu ještě, že – zmínil jsem se o tom ve svém předchozím nárysu *konceptu rozvoje etnologie* – chod, fungování ústavu, ať už má podobu každodenní administrativy nebo podobu spravování stále rostoucího počtu „zpracovatelských“ tematických i méně tematických úkolů a projektů, ať už má podobu výuky včetně její elektronizace nebo podobu akreditační či re-akreditační si zaslouhuje a myslím si, že i *nadále si bude zasluhovat*, mimořádnou pozornost, jsa jakousi matricí, jsa jakýmsi rámcem, jež nemůžeme chápat jako cosi vnějšího, jako cosi, co je dodáváno „vzdálenou centrálou“, ať už se jmenuje děkanát, rektorát, ministerstvo nebo GA ČR.

3. Rozvoj pedagogické činnosti

Teze o existenci a vývojeschopnosti trojsložkového uspořádání horizontu etnologie, v němž shledávám její vlastní svébytnost, předurčuje – jak naznačeno v „preview“ – obecně vzato i její artikulaci pedagogickou. Folkloristika, evropská a česká etnologie, obecná etnologie, ať už teoretizující nebo popisující, musí být chápány jako nutné součásti nejen dobíhajícího magisterského studia, nýbrž i studia bezprostředně již na počátku implantace, tedy strukturovaného. V té souvislosti bych rád podotkl, a vlastně to jen opakuji, že toto zavádějící se uspořádání studia, jak doufám, snad otevře větší komutační prostor mezi jednotlivými programy, posílí spolupráci s různými obory na fakultě odedávna pěstovanými (orientalistika, slavistika, historie, archeologie) především ve smyslu areálním. Jsem si vědom toho, že strukturace bakalářské versus magisterské studium nemusí být vždy ku prospěchu věci; podle mne problematičnost této strukturace není ani tak ohrožením vnitřní soudržnosti oboru, jak jsem soudil v předchozím nárysu, jako spíše administrativní amplifikací nyní oddělených etází studia, bakalářského, magisterského a postgraduálního, pokud ovšem nedojde k rozvinutí tematických vstřícností, prostě většímu prolnutí mezi různými obory nebo zaměřenými, jak je tomu tradičně v USA. Zdůrazňuji, že za poslední dobu, naznačilo to již „preview“, lze právě v oblasti pedagogické (speciálně diplomové a doktorské práce) mluvit o *aktivní* roli fakultních etnologů v doméně kontaktů etnologie a orientalistiky, etnologie a slavistiky, etnologie a afrikanistiky (doufejme, že bude re-akreditována), nemluvě o tradiční spolupráci s historií, k níž etnologie v evropské kontinentální tradici náleží, a sociologií. Zájem rozličných oborů o etnologii, zájem přímo akreditační byl již naznačen.

Závratný rozvoj ve sféře pedagogické představuje však za posledních šest, sedm let studium *postgraduální*. Dnešní Ústav etnologie vykazuje téměř nebezpečně vysoký počet postgraduálních studentů a s ním spjatou téměř neuvěřitelnou tematickou rozmanitost, rozmanitost, jejíž podoby i výsledky jsou regulárně předkládány v našem postgraduálním semináři. V této souvislosti bych rád podtrhl, že tato oblast je určitým bodem „dotyku“ oblasti pedagogické a oblasti vědecké. Je zjevné, že bych si přál, aby tento rozvoj pokračoval, neboť právě v něm nacházím základní výraz dovršení univerzitního studia. Maje na mysli exponenciálu doktorského studia, mohu, nikoli bez určitého uspokojení odkázat na úspěšné studijní cesty našich postgraduátů do zahraničí, na vysoké skóre udělování stipendií SASAKAWA, Specifického výzkumu (zejména pro pobyty v „exotice“) i GAUKy, ba i GAČRy našim postgraduátům. Rád bych rovněž podtrhl, že v posledních dvou letech počet regulárně skončivších doktorandů vzrostl, jak ostatně patrně z počtu úspěšných obhajob (dvě se vztahovaly ke „cotutelle“. A tak se domnívám, potud mé shrnutí, že od poloviny devadesátých let zažívá studium etnologie téměř turbulentní rozvoj, vývoj, jež patrně nelze jednoznačně vyhodnotit. S průběžnou činností pedagogickou souvisí i řada učebních textů (sexualita, divadlo, nativní Amerika, lidový oděv) publikovaných v antropologické kolekci Masarykovy university, pro niž Ústav etnologie připravil další texty (Mezoamerika, ženské sexuální modifikace a antropologie subjektivity), jež vyšly v uplynulých dvou letech. V té souvislosti bych ještě uvedl, že řada postgraduátů participovala rovněž na přípravě rozsáhlého *antropologického slovníku*, jenž do měl vyjít do konce roku 2009 v Brně.

4. Rozvoj vědecké činnosti

Základní pohled je v této sféře jasný: fakulta, universita, je fakultou, universitou v míře, v níž rozvíjí a „produkuje“ poznání, tedy vykazuje vědeckou činnost, a v míře, v níž rozvíjí mezinárodní tematické kontakty. Nejde mi o enumerace, rád bych však odkázal na skutečnost, že za poslední léta Ústav Etnologie FF UK dosáhl, alespoň pokud jde o „neprivátní“ rámec vědecké snahy každé/ho z nás, výrazného posunu. V současnosti se pracuje na jednom projektu GA ČAV, na třech projektech GAČRu, na jednom grantu pod ministerstvem kultury, další dva byly předloženy GAČRu v roce 2009. *Rozhodující* pro mě je ta skutečnost, že více než polovina členů Ústavu Etnologie FF UK (celkem sedm) pracuje již ve druhém cyklu výzkumných záměrů. V první polovině července 2009 by měla být připravena žádost o dvouletou prolongaci *výzkumných záměrů*. Současně a po dohodě s Děkanem FF UK připravuje Ústav etnologie FF UK tematické náměty pro proponované „místní výzkumné záměry“, jež by se snad měly stát aktuálními na přelomu 2011 a 2012. Není snad bez významu, že jedna kolegyně Ústavu etnologie FF UK je členkou komise GAUKu, jeden kolega opět členem panelu GAČRu. Rozvíjíme Erasmus/Socrates; v současné době disponujeme dvěma kontrakty; třetí je v jednání. Léta funguje Ústav etnologie FF UK v rámci CEEPUSu. Důležitější skutečnost možná představovala ročenka *Studia Ethnologica*, již bylo možné označit za základní publikační médium našeho ústavu; bohužel, Karolinum není co do rychlosti publikování nejexpresnější, a tak se nakonec, díky zájmu děkana FF UK (domluva z 12. 3. 2009), jak bylo to již naznačeno, přechází na novou publikační podobu, a to *Studia Ethnologica Pragensia*. Na půlročník, jež by měl být „nastartován“ v 1. 1. 2010 a jež je nyní v intenzivní fázi recenzentských řízení. Očekávám, že právě tento půlročník bude eminentním výrazem vědeckého profilu, vědeckého směřování Ústavu etnologie FF UK. V tomto i předchozím roce (2008 a

2009) pokračovaly tematické konference s polskými kolegy z Polska (Toruň, Vratislav); některé společné etnologické publikace jsou nyní v tisku.

Primární spolupráci v oblasti vědy a vědeckých projektů však představuje spolupráce s Etnologickým ústavem AV ČR; jádrem jsou, jak se mi zdá, regulární příspěvky pro čtvrtletník ústavu *Český lid*, který se stal časopisem impaktovaným (Ústav etnologie je zastoupen v redakčním radě; a jeden člen téhož ústavu je dokonce v Ústavní radě Etnologického ústavu). Publikační činnost, projekty, kurentní i zamýšlené, a ovšem granty jsou nepochybně důležitými parametry rozvoje vědecké činnosti, nezbytné nejen pro rozvoj vědecké činnosti samé, nýbrž i pro zdárný rozvoj provozu, pro materiální vybavení pracoviště. Přesto však nemohu v této souvislosti nezmínit určitý *paradox*: Granty obecně vzato nutí participanty k vyhraněné tematičnosti, ba expertnosti, jež nemusí být vždy souladné se základními výzkumy jako například – abych byl na chvíli osobní – rekonceptualizací disciplíny. Nejde ovšem jen o rekonceptualizace, byť byly sebedůležitější, nýbrž o vzájemnou hru *narativního* pojetí věd, tak příznačného pro historii na jedné straně, a *analytického* pojetí vědy na straně druhé, hru, jejíž vnitřní napětí naši disciplínu tradičně vyznačuje (nekonečná partie kulturního relativismu se sklony k narativismu a transkulturalismu se sklony k formalizacím v dějinách disciplíny). Nyní v souvislosti s vědou bych rád opět zdůraznil, že pro Ústav etnologie FF UK je takřikajíc nadčasově podstatný rámeček, jež zakládá studium etnicity, což v případě etnologické instituce může být sotva překvapující; to je to, co může náš disciplinární horizont „profilovat“; může přispět k pochopení českých zemí v rámci kontextů evropských, zároveň reflektovat, analyzovat a interpretovat aktuální etnické problémy v Evropě a ve světě..

5. Kulturní poslání disciplíny

Nerad bych zapomněl na něco, co FF UK, tedy i Ústav etnologie, odedávna vyznačuje. (Vracím se ke svému předchozímu nárysu) Na rozdíl od specialistů z jiných fakult byla filosofická fakulta UK vždy schopna oslovit širší okruhy vzdělaných lidí; historie je možná dokladem nejpádnějším. Troufám si říci, že *kulturní činnost* lze chápat jako organickou extenzi činnosti vědecké. Dovolím si jen obecně odkázat na některé publikace ústavu, jež směřují do širších kulturních kontextů. Příkladem mohou být rozsáhlá díla z dějin českého ženského hnutí; a také teoretičtější, transkulturní, universální horizont, jimiž je etnologie schopna inspirovat. Tu mám na mysli především šest svazků (poslední se objevil v červnu 2009) z díla Clauda Lévi-Strausse publikovaných nakladatelstvím Argo. Podotknu ještě, že texty velkého francouzského etnologa nás mohou nejen seznamovat s exotickými kulturami a s problémy jejich uchopení, ale tyto texty nás ve zcela obecné rovině *učí myslet*. Tedy, abych shrnul, toto širší oslovení se mi zdá nejen intelektuálně potěšující, nýbrž i kulturně přínosné, nemluvě o přesazích, jistě užitečných, k expertnosti, ba političnosti (čímž už bychom se dostávali do kontextů sociálních); uvedu alespoň vracející se medializace romské otázky či cyklizující širší zájem o tzv. obyčejovou a obřadní kulturu. Zanedbatelná rovněž není ani letitá účast Ústavu etnologie FF UK ve výukových programech univerzity třetího věku; dosavadní přednášky se, pokud vím, setkaly s jednoznačně kladným ohlasem.

6. Perspektivy oboru

Snad příliš nepřeháním, tvrdím-li nakonec, že perspektivy etnologie pokládám za nanejvýše slibné. Snad je toto tvrzení koherentní s pozorovatelným rozvojem

etnologie na FF UK, jenž vskutku jak v oblasti pedagogické (postgraduální studium), tak v oblasti výzkumné (výzkumné záměry; granty za poslední léta, ale především nastartování *Studia Ethnologica Pragensia*) i v oblasti spolupráce s jinými pracovišti (ať už fakultními nebo akademickými) zaznamenává od poloviny devadesátých let jednoznačný vzestup a ramifikaci, jak jsem se pokusil v celku předchozího textu „narýsovat“. Odtud plyne myslím dosti jednoznačný závěr prospektu či perspektivy oboru na další tři roky, na období, o něž se ucházím: *Nikoli razantní, „náhlé“ obraty či skoky, nýbrž organický rozvoj stávajících dějů a intencí*. Měl bych ještě „techničtěji“ podotknout, že obor etnologie má v současné době akreditaci pro všechny druhy studia (jednooborové i v kombinaci; prezenční i kombinované), pro studium postgraduální i pro udělování obou vědecko-pedagogických hodností. Jak naznačeno, rokem 2007–2008 byl zahájen *strukturovaný program* etnologie otevřením bakalářského studia. Konče tento nárys, dovoluji si ještě dvě shrnutí. Tím prvním je *profil absolventa*: V průběhu studia absolvent získá přehled o kulturní variabilitě lidské společnosti v diachronní i synchronní perspektivě. Je vybaven přehledem etnicity a jejích problémů nejen v kontextu českém a evropském, nýbrž i v kontextu světovém, makroareálním. Posлуhač si je vědom etnických stereotypů a jejich vlivu na lidské jednání; je schopen je zkoumat i posoudit. Druhé shrnutí se vztahuje k *uplatnění absolventa*: Absolventi nacházejí uplatnění na vědeckých i odborných pracovištích, ve státní správě na všech úrovních, včetně diplomatických služeb, ministerstvech, krajských a okresních úřadů. Zkušenosti s respondenty z různých kulturních a společenských prostředí vytvářejí vhodné předpoklady pro působení v médiích. Tradiční je využití v kulturních institucích, muzeích, v posledních čtyřech pěti letech v různých humanitárních organizacích a nadacích. Mohou se pochopitelně uplatnit i v institucích, zabývajících se migranty. Zavedení výuky etnologie do studijních programů některých středních škol umožňuje i přímé působení pedagogické.

V Praze dne 7. 7. 2009.

Předkládá doc. PhDr. František Vrhel, CSc. jako součást kandidatury na místo ředitele Ústavu etnologie FF UK (podle Opatření děkana č. 16/2006).

Můj dík náleží především doktoru Janu Pargačovi a doktoru Miloši Tomandlovi za cenné poznámky a doplňky při koncipování tohoto textu.